

XIU (amb Aixeo i Xovata)

Castell de «Chío» que havia existit en temps dels moros en el te. de Lutxent. SSiv., en la *Diócesis de València* II, 171-184, i en el seu *Nomenclàtor*, p. 275, resumint la història del «miracle dels Corporals ocorridu tal vez en 1240», afegeix que «aún se conserva el castillo de *Chio*, que después de dicho milagro, al retirarse los cristianos, fue repuesto por los moros; por aquellos alrededores se han encontrado gran número de armas y objetos árabes».

Més detalls del castell de *Chio* en Sarthou (*GGRV* II, 55 i 57), que el situa en un turó pròxim al de l'esgl. i castell de Lutxent, una mica més baix, «con el esqueleto de su castillo»; el castell havia estat atacat i pres el 1239 per Berenguer d'Entença, i després es perdé, el 1276 per la derrota que hi sofriren els cristians en temps d'Alazrac: llavors és quan es produí el Miracle dels Corporals. En dóna cites bibliogràfiques, entre elles un opuscle del P. Chabàs.

En l'enq. del poble vaig veure que avui el nom ha caigut en l'oblit popular, si bé el meu inf. havia sentit a parlar del castell del X. (XXXI, 198.6). És clar que la forma en la nostra llengua seria *Xiu* amb *-u*, així ens consta la forma del nom, si bé traslladat a NP d'un *Martinus Xiu* a qui fan donacions en el *Rept.* una casa i un hort a «Benjoraphia» (que devia ser prop de la ciutat de València; Bof. 205.1) (SSiv. p. 128). I consta com «alqueria de *Chiu*» en un doc. de 1268-9, on s'indaga si aquesta alq. «sita más allá del riu de Albaida, pertenecía o no al término de Xàtiva» (MtzFdo., *DocValACA*. I, 846). Probt. es tracta del nostre castell, car Lutxent es troba uns 7 k. més enllà del riu d'Albaida, però més allunyat de Xàtiva, encara més que de Gandia.

ETIM. Tant el diftong com la *ç* descarten un origen àrab, i orienten cap al mossàrab on ho hem de relacionar amb *Aixeo* (Barranc d'*a'šeo*) que vaig registrar en el te. de Carcaixent (XXXI, 107.24). I amb altres relíquies mossàrabs conservades a l'Ebre i al Priorat; *atxeu* o *atxevo* esquer que es posa per atrapar salvatgines o atreure perdius, tirant-los espigues: *xevar*-les, com diuen a Benissanet i a Margalef del Montsant (*DECat.* IX, 519a-40-49) evidentment del ll. CĪBARE 'alimentar' i CĪBUS 'menjar, espt. d'animals'. També, doncs, *Aixeo* i *Xiu* poden haver designat primitivament llocs amb paranys per a la caça, o bé llocs que produeixen farratges com la *civada*. (CIBATA).

Tindrem en compte també el mot afectiu i abstracte *xiu* 'gust, profit' (en *fer xiu, tenir mal xiu, un altre xiu* 'un altre torn' propi de Tortosa i de l'Ebre i Mall. i Men.) (*DECat.* IX, 518b5-17), que pot ser un ús figurat de CĪBUS en el sentit d'alimentació. En l'ús secundari com NP el trobem també arrelat a Mallorca: *Can Xiu*, petita poss. en el te. de Montuiri avui des-

doblada en *Can Joan X.* i *Can Miquel Xiu* (XI. 119.20; Masc. 27D11). Completelem el grup amb La *çovàta*, pda. de Montitxelvo (XXXII, 163.12) que és la prolongació del moss. *čeváta* = cat *civada* 'avena sativa' amb la *e* atona labialitzada per la *-v*.

Xiuili, V. Misc. Ar. X- *Xiular, Xiulet, Xiulit*, V. Misc. Mos. X-

XIVA

·I· Vila valenciana de parlar xurro, en *Els Serrans*, una trentena de k. a l'Oest de la ciutat de València. Ja en el *Rept.*, escrit de vegades *Xiva* (Bof., 122, 166) però també: «Godayla, iuxta *Chivam*» (Bof., 375, 238 de l'ed. facs. de Ribera). Era població ben morisca encara, segons *GGRV*, p. 307; en expulsar els moriscos hi quedaren buides 130 cases, i ocupades, només 12.

·II· *XIVA* de *Morella*, poble 6 k. al NO. d'aquesta ciutat; sobre el qual, veg. J. Puig, *BSCC* XIV, 133.

PRON.: *čiba* (oït en l'enq. de 1961, XXVII, 157-60) en el poble. *Gentilici*: *xivatans*, que té aire de ser antic.

MENC. ANT. 1443, sovint en el Capbreu Milian: «un troç de terra en vista de *Chiva*»; «P. Ferraç, B.J. de *Xiva*», «Domingo Sorribes de *Chiva*» (P⁶r, 17v., 17r, 18r.). *S.XVI*: *Chiva* (Memorial Muñoz, *BSCC* XIV, 431). 1609: *Chiva de Morella*, amb 57 cases de cristians vells (Reglà, p. 104), no figura en els censos de moriscos del S.XVI.

·III· i ·IV· «Mas de *Xiva*», en el t. de Llucena (XXXIX, 101.2, 119.20), i un altre en te. de Benicàssim (XXIX, 136.8), cf. *Chiva*, cogn., oït a Borriol (XXIX, 121.6). Com que són masos vells, i allunyats quasi tant de *Xiva* ·II· com de *Xiva* ·I·, poden ser mossarabismes locals autòctons.

ETIM. De la qual no se n'ha escrit res, o res més que l'al·lusió que hi vaig fer en el *DECat.* I, 346, a propòsit del terme dialectològic «llenguatge *apitxat*», explicant-lo com una metàtesi de **atxipat*, forma que ha estat substituïda per *Atxibat*: aquest deriva versemblant. del nom de *Xiva* dels Serrans: «Atxibat» li diuen diversos folkloristes de la zona central valenciana: Bernat i Baldoví, Martí-Gadea, Escalante (no sé si ja Carles Ros); i sobretot s'hi esplaià molt F. Martínez, en el llibre «Folklore Valencià, coses de la meua terra» (Val. 1912, pp. 8ss.). Jo mateix ho vaig sentir dir així cap a Torrent i Riba-roja. Derivació ben natural perquè és clar que els xurros són els més decididament incapaços de pronunciar els sons *g̃i z*, és ben cert que aquest tipus de pronúncia es va propagar per l'Horta en els SS.XV-XVII formant taca